

Theatermaker en criticus

Twee handen op één buik ?

Theatermakers en theatercritici lijken in dit land te werken in twee gescheiden circuits. Als het al tot een confrontatie komt, dan gebeurt dat meestal in de vorm van een kortsluiting. Toch is het misschien in die flits dat er iets oplicht van een mogelijke dialoog. Iets dergelijks gebeurde naar aanleiding van het Stekelbeesfestival in november vorig jaar.

Oud Huis Stekelbees voelde zich bekocht door een bespreking, gepubliceerd in *De Morgen*, van *Knack*-recensent Edward Van Heer die, aldus OHS, vol feitelijke fouten stond. OHS reageerde scherp met een paginagrote wervingsadvertentie, eveneens in *De Morgen*, waarin genoemde recensent duidelijk werd gevisieerd: *Theaterfestival zoekt recensent*. Veel reacties in dit kleine theaterland. Was OHS te ver gegaan? Werd hier een criticus terecht op zijn tekortkomingen gewezen? De afdeling theaterwetenschap aan de V.U.B. zette in het heetst van de strijd een debat op met de ronkende titel *Theater en Persvrijheid*.

Tijdens dat debat gaf Luc Perceval, artistiek leider van de Blauwe Maandag Compagnie, een lezing en werd een brief van de acteur Rik Hancké voorgelezen. Twee teksten die we in dit nummer afdrukken omdat ze de anekdote openbreken naar meer fundamentele vragen over de verhouding tussen theatermaker en criticus.

Jaar in jaar uit jammeren en brommen we over 'de critici', alsof het altijd dezelfde zes mensen zijn die per straalvliegtuig van Parijs naar New York jagen, van tentoonstelling naar concert en van concert naar schouwburg, en die altijd dezelfde monumentale fouten begaan. Critici komen en gaan, en wie bekritiseerd wordt ziet 'ze' over het algemeen als één pot nat.

Als een criticus een voorstelling bijwoont kan hij zeggen dat hij alleen maar de gemiddelde burger van dienst is, maar dat is niet waar. Hij is niet slechts een tipgever. De rol van de criticus is veel belangrijker, is eigenlijk essentieel, want kunst zonder kritiek zou constant bedreigd worden door grote gevaren.

Een criticus is bijvoorbeeld altijd het toneel van dienst als hij onbekwaamheid aan de kaak stelt. Het toneel is - althans als het oprecht beoefend wordt - misschien wel het moeilijkste medium; het is genadeloos, er is geen plaats voor dwalingen of geklungel. Een roman kan de lezer overleven, al slaat hij bladzijden of hele hoofdstukken over; het toneelpubliek, dat in een mum van tijd kan omslaan van enthousiasme

naar verveling, kan men kwijtraken, onherroepelijk.

Onbekwaamheid is op alle niveaus in het toneel over de hele wereld het grote kwaad. Bij al zijn schouwburgbezoeken zal een criticus veel meer onbekwaamheid dan bekwaamheid aantreffen. Ik ben eens uitgenodigd om een opera te regisseren in een stad in het Nabije Oosten. De directie schreef heel openhartig: "Ons orkest bezit niet alle instrumenten en speelt wel eens een noot fout, maar tot nu toe heeft ons publiek dat niet gemerkt." Gelukkig merkt de criticus zoiets meestal wel, en daarom is ook zijn kwaadaardige reactie van waarde - het is een pleidooi voor bekwaamheid. Dat is een vitale functie, maar niet zijn enige. Hij is een baanbreker. Hij is medeplichtig aan het "doodse theater" als hij zijn verantwoordelijkheid niet aanvaardt, zijn eigen belangrijkheid kleineert. Het doel zou voor artiest en criticus gelijk moeten zijn: werken in de richting van een minder dood toneel. Dat is ons gezamenlijk doel, en het opmerken van alle richtingsborden en voetsporen in de juiste richting is onze gemeenschappelijke taak. Onze

relatie met critici kunnen in oppervlakkige zin gespannen zijn, maar in diepere betekenis is de relatie absoluut noodzakelijk: zoals vissen in de oceaan hebben we elkanders aanleg voor het verslinden nodig om het bestaan van de soort te continueren. Maar dat verslinden is niet voldoende, we moeten ook samen het streven delen om naar de oppervlakte te komen, maar hoeveel critici vatten hun taak zo op?

"Om deze reden is het alleen maar goed dat een criticus zoveel mogelijk een insider wordt. De ware criticus heeft voor zichzelf uitgemaakt wat toneel zou kunnen zijn, en is niet te beroerd om zijn theorieën, telkens hij deel heeft aan een toneelgebeurtenis, overboord te gooien." Deze utopische woorden zijn helaas niet de mijne, maar vormen een citaat van één van de nog levende meesters, nl. Peter Brook.

Vanuit deze tekst dienen zich een aantal vanzelfsprekende parallellen met onze eigen theatercultuur aan. Voor wat *het* fenomeen bekwaamheid betreft, bieden beide partijen - artiest en recensent - inderdaad heel wat stof tot pikante anekdotes. Vaak hoor ik acteurs fulmineren over critici: dat het